

לא עניין של בחירה

מאת ד"ר דורית אורגד

בפגישותי עם קוראים צעירים אני נשאלת לעתים קרובות: לפי מה את בוחרת את הנושאים שעליהם את כותבת? ותשובתי היא: אני כותבת על דברים שגורמים לי התרגשות. וזאת האמת.

כשקורה לי דבר שמרגש אותי, מתעורר בי הצורך לחלוק את החוויה עם מי שמעוניין להשתתף, ונדמה לי שחוויות שקשורות לבעלי חיים עשויות לרגש ילדים, אם כי אולי לא באופן גורף, שכן לדעתי, היכולת להתחבר נפשית לעולם החי היא, לפחות במידה מסוימת, תכונה מולדת.

המילה zoo, גן חיות, היתה המילה הראשונה שהגה בינקותו ג'ראלד דארל, הסופר האנגלי הנודע שהקדיש את ספריו להרפתקאותיו עם בעלי חיים. הקורא בספריו חווה את החוויות שריגשו את הסופר בעת שגידל את החיות שאותן תיאר, וגם רוכש מידע על אורחן ורבען. דומה שכל ההולכים על ארבע, המעופפים באוויר והחיים במים, דיברו אל ליבו של הסופר אוהב החיות, שאם לא כן בוודאי לא היה יכול לתאר אותן כפי שתיאר – בחן רב, ברגישות, בהומור טוב לב.

נושאי ספריו של ג'ראלד דארל והאופן שבו הם נכתבו משכו אותי מנעורי לקרוא בהם. חשתי אמפטיה רבה לכתביו מפני שגם אני נולדתי עם האהבה הזאת לחיות.

עוד לפני שהתוודעתי לספריו של דארל, קראתי בשקיקה את ספרי החיות של הסופר יו לופטיג. דמותו של דוקטור דוליטל ליוותה אותי כילדה, וגם כיום אני נהנית להיזכר בו ובמשק החיות שלו. למרות השוני בצורת הכתיבה של שני הסופרים, שניהם גרמו לי הנאה רבה ואף הגבירו בי את החיבה הראשונית שלי לעולם החי. עם כל זאת, לא תכננתי לגדל חיות בדירת מגורים הצנועה שבה גרנו, בבית קומות. אבל רצה הגורל שנקבל מחברים שנסעו לחו"ל את האוגרת שלהם, וההתרגשות שבה נתקבלה חיית

המחמד למשפחה שלנו, והחוויות שהיו לנו איתה, גרמו לכתובת ספרי הראשון, **חברתי זהובת הפרווה**.

אם פעם חשבתי שנחוצים מרחבים לגידול בעלי חיים, כפי שהיו לדארל באי קורפו, שם גידל אתון, עטלף, שחף... נוכחתי לדעת שגם גידול חיות מחמד בדירות משפחה רגילות מעשיר את חיי המשפחה בחוויות מרתקות. תוך כדי התבוננות בבנותי שטיפלו באוגרת, עמדתי על ההשפעה המבורכת שהיתה לפעילות החדשה הזאת עליהן. ראיתי את הדאגה שפיתחו כלפי החיה הקטנה בעלת הפרווה הרכה, את היחס הרך, האוהב, שהתפתח בנו כלפיה, והבחנתי במצבי נפש מיוחדים במינם שנוצרו בכולנו תוך כדי הטיפול בה.

הסופר יו לופטיג שהוזכר לעיל התחיל בכתובה ספרותית על בעלי חיים לאחר שראה, בעת מלחמת העולם הראשונה, סוסים מבועתים בשדה הקרב שעוררו את רחמיו. הרגש שהתעורר בו כלפיהם גרם לו להתעניין בבעלי חיים ולכתוב עליהם. לי, למזלי, לא נזדמן לחוות התעללות בבעלי חיים, תופעה מדאיגה שאתייחס אליה בהמשך.

בילדותי גרתי בבית קטן שהיה מוקף שדות בר, ונהגתי לשוטט בהם בלוויית כלבנו המנומר, שהיה מחקה בנביחותיו את יללות התנים. שעות ארוכות ביליתי שם, התבוננתי בצמחים, בכלניות האדומות, ברקפות, בנרקיסים, עקבתי אחר בעלי החיים, מיני הלטאות, הצבים, הציפורים; לפעמים היו צצות פתאום ארנבות בין שיחי המִתְנָן השעיר ומפעימות אותי במראן השובה לב, בריצתן המהירה.

הייתי מביאה איתי ספר, יושבת על העשב ושוקעת בקריאה, והיה נדמה לי שאני לוקחת חלק פעיל במסופר. באווירה הפסטורלית הזאת פקדו אותי חלומות שנקשרו לספרים שקראתי, וחלמתי שכמו דוקטור דוליטל גם אני בורכתי ביכולת לדבר בשפת החיות. והנה, כשגידלנו את האוגרת מיקי, והשגחתי בזיקה העמוקה שנוצרה בינינו ובין חיית המחמד הקטנה, אמרתי בליבי שהתקשורת הזאת היא סוג של שיח, וכך, בגוף ראשון, כשהמספרת

היא בתי שרון, כתבתי לפני כארבעים שנה את הספר **חברתי זהובת הפרווה**, שנפתח כך:

מיקי נהנית כשמלטפים אותה. אם אני מפסיקה לרגע ללטף אותה, היא מתרוממת על רגליה האחוריות ומושיטה לי את רגליה הקדמיות. ככה היא מבקשת ממני שאמשך. אחר כך אנחנו משחקות בתופסת. גם זה משחק שמיקי אוהבת מאוד.

דומה שהמשחקים שאני מתארת בספר אינם בין ילדה ובין חיה קטנה, אלא בין שתי חברות.

אני מניחה אותה על השטיח, סופרת עד עשר ורצה לתפוס אותה. בהתחלה רצה מיקי לאט. אבל כשאני מתקרבת אליה, היא מתחילה לרוץ מהר, מגיעה למזנון ומתחבאת מתחתיו. עכשיו מתחיל משחק המחבואים. מיקי חושבת שהיא תצליח לסדר אותי, ואיננה יוצאת מן המחבוא שלה. אני מסובבת את הראש, כדי שמיקי תחשוב שאני מחפשת אותה במקום אחר. מפעם לפעם אני מגניבה מבט לכוון שלה ורואה שהיא מציצה אלי...

תיארתני בספר הזה מצבים מרתקים ומשעשעים, ובעיקר כאלה שעשויים לעורר הזדהות.

שמתי את הסיפור בפי שרון, בתי האמצעית, בשל התקשורת המיוחדת במינה שפיתחה הבת הזאת עם החיות שגידלנו. גם ברוב סיפורי החיות האחרים שכתבתי בהמשך שרון היא המספרת. אהבתה לבעלי החיים הביאה אותה, עוד בימים שלמדה בחטיבת הביניים, ואחר כך גם בתיכון, לעבוד בתור סייעת לווטרינר. הסיפורים שהביאה שרון ממרפאת החיות העשירו אותנו במידע, והרחיבו עוד את מעגל החוויות שחווינו בגידול חיות המחמד הפרטיות שלנו. הודות לניסיון שצברה שרון בטיפול בבעלי חיים, היו הילדים מביאים לביתנו חיות פצועות, והיינו מטפלים בהן במידת יכולתנו ונעזרים בשעת הצורך בווטרינר. חלק מן החוויות האלו מצאו את דרכן לסיפורי החיות שכתבתי, שרובם עוסקים בבעלי החיים שגידלנו לאורך זמן, ובהרפתקאות הקשורות אליהם.

כשהלכנו לחורשה ללקט פטריות וחזרנו משם עם ציפור קנרית שרעדה מקור, נולד ספר החיות השני, **חברתי זהובת הנוצה**. בספר הזה אני מתארת

מפי שרון כיצד הגיעה הקנרית לביתנו, מספרת על בן הזוג שקנינו לה, מוסרת מידע שאספנו על אודות גידול הקנרים, ובעיקר, כמו ביתר ספרי החיות שכתבתי, אני כותבת על החוויות שנוצרו ואשר חוינו הודות לחיה החדשה שנוספה למשפחה.

אחרי שהספר הזה ראה אור עברתי לכתוב על נושאים אחרים. אבל כשהובא הביתה אקווריום עם דגים זהובים, קופי ים, מולים שחורים ועוד, לא יכולתי שלא לתעד את החוויות שלנו כמגדלי יצורים ימיים, וזאת עשיתי בספר השלישי בסדרת החיות הזהובות, שנקרא **חברתי זהובת הסנפיר**.

באופן דומה נכתב הספר **ידידי בפקעות המשי**, אלא שבספר הזה בתי הצעירה, מיכל, היא המספרת, שכן היא היתה זו שגידלה את תולעי המשי. הקורא בספר לומד לדעת את שמן הנכון, טוואי המשי, ומתוודע לתהליך המטמורפוזה שהתחולל בחדרה של מיכל.

כעבור זמן לא רב נעשה תוכי ירקרק, שבא מעצמו למרפסת שלנו בקומה השמינית, לנושא ספרי **קסופו שלי**. בספר זה מסופר בין השאר על ניסיונות הסרק שלנו ללמד אותו לדבר, מתוארים הצאצאים הרבים שהעמיד התוכי בכלוב הגדול שהקמנו במרפסת בעבורו, ושוב, כמו בספרים שקדמו לו, מתוארות החוויות שלנו איתו, כשנעשינו מגדלי תוכים.

גור חתולים מכונס ועיוור למחצה שמצאנו בחצר, הפך בביתנו לחתול אדמוני יפהפה ושובב גדול. קראנו לו גורי וזה גם שם הספר שכתבתי עליו ועלינו, שנאלצנו להסכין עם מעלליו, עד שנמצאו אנשים שביקשו לאמץ אותו, והוא זכה בביתם לחיי תפנוקים.

היינו חייבים למסור אותו בגלל הכלבה שלנו טיקה, שגם היא הגיעה אלינו די במקרה. החתול הזה, גורי, היה מחכה ללילות ואז, בעודנו ישנים, היה מתגנב לקערת האוכל שלה, או מתגרה בה בדרך אחרת, עד שהיתה נובחת ומעירה אותנו. אחרי שמסרנו אותו, נשארה איתנו הכלבה טיקה עוד שבע-עשרה שנים, ומילאתי מאות עמודים בחוויות שהיו לנו איתה. אלא שעורך הספר בהוצאת הספרים של הקיבוץ המאוחד, שהוציאה לאור את

כל ספרי החיות הזהובות יותר והזהובות פחות שכתבתי, דרש ממני לצמצם את הכתוב, וטען שילדים ובני נוער נרתעים מספרים עבים על בעלי חיים. נאלצתי לקצץ בכתוב, ועד היום צר לי על הפרקים הקרובים לליבי שהושמטו מן הספר **חברתי טיקה**.

לרגל חופשה בגן הילדים קיבלה שרון למשמורת את העכברים הלבנים של פינת החי. העכברה כנראה כבר היתה בהיריון וכיוון שהגורים באו לעולם בביתנו, הם נשארו אצלנו ועד מהרה הפכו להורים בעצמם. הצפיפות בכלוב גדלה והעכברים הלבנים יצאו ממנו לטייל בדירה, והעשירו את חיינו בהרפתקאות שונות ומשונות, שאפשר לקרוא עליהן בספר **חברתי אדומת העין**.

מלבד הספרים האלה, שבהם נוטלים בני משפחתי חלק פעיל ומוזכרים בשמותיהם האמיתיים, כתבתי ספרים על בעלי חיים שהיה לי קשר איתם אף על פי שלא גידלנו אותם לאורך זמן.

כך היה כשנסעתי לבלגיה לאסוף חומר לספר המשך לספרי **הנער מסיביליה**, ספר על אנוסים בספרד שמסתיים בבריחתם לארצות השפלה, וחזרתי עם סיפור על שועל מדבר. פגשתי אותו, את השועל המיניאטורי בעל הזנב המרשים, בביתם של אנשים שהתיידדתי איתם במטוס והם אירחו אותי אצלם. ההתאהבות שלי בפנק הקשתה עלי את הפרידה ממנו, וכך נולד הספר **פנק מלך המדבר**.

הספר **חיה בהפתעה** מספר על חמוס שבא להתארח בביתם של קרובי משפחה, ולצורך הכתיבה נסעתי למכון הזואולוגי ביפו, ללמוד שם על חמוסים. אך מעולם לא גידלתי חמוס בעצמי.

לעומת זאת, ספרי **אורחת לשנה אחת** מבוסס על ההתנסות שלנו עם שוקי, קביה ממין זכר, שהיה שייך לשכנינו שביקשו מאיתנו לארח אותו לזמן מה; אלא שבסיפור הפכתי אותו לנקבה, והעברתי אותה לילדה בשם גלית. באמצעות הטיפול שלה בקביה (שבלשון העממית נקראת חזיר ים או שרקן) היא מוצאת פורקן למתחים שנבעו ממצב משפחתי בעייתי.

הספר **החברים מגינת הכוכבים** אינו מסתמך על התנסות שלי בגידול תוכי מסוג אפרור ג'אקו. כתבתי אותו בעקבות פגישה עם ילדה אוהבת חיות בשם לירן. כאשר שאלתי אותה: "אילו יכולתי לתת לך במתנה בעל חיים, באיזו חייית מחמד היית בוחרת?" והיא ענתה, "בתוכי מדבר," הביאה אותי תשובתה לחוות התוכים בכפר הס, שם ראיתי את התוכי המבוקש וכך הוא נכנס לספר, שבו אני מספרת על שתי ילדות, אחת חילונית והאחרת דתית, שהתיידדו כשמצאו יחד בגן ציבורי תוכי אפור בעל זנב אדום, שיודע לבטא מילים רבות.

גם הספר **יונתן והיונה הלבנה** לא נכתב על יונה שגידלנו. זהו סיפורו של ילד שמטפל ביונה פצועה ומתקשה להיפרד ממנה כשהיא מבריאה. למרות צער הפרידה הוא משחרר אותה, ואז מתברר לו שהיא זאת שאינה מוכנה להיפרד ממנו וחוזרת, כדרכן של היונים, למרפסת ביתו.

עוד בעל חיים שכתבתי עליו, אבל בסוגה שונה, היה נחש ירקרק, ארוך ודק שהתגנב כנוסע סמוי למכונית שלי בחניון הבימה בתל אביב, ונסע איתי כמעט עד הפארק הלאומי ברמת גן. הנחש הירקרק הזה שימש השראה למעשייה שקראתי לה, **מי ינחש את שמי?**

רשימת ספרי החיות שכתבתי ארוכה ותקצר היריעה לספר על כולם. לא הזכרתי את **סוז הגוזל הנעלם**, את **דנה ודגיג הכסף**, את ספר הארנבים, **בוניבים**, וסיפורים קצרים שכתבתי על בעלי חיים שונים ונכללים בקובץ **מסמר הערב** ובקבצים אחרים.

לסיום, אספר על שיחה שהיתה לי בנושא ספרי החיות שלי עם מורה שלא הכרתי קודם. היה זה באחד הכנסים במכללת לוינסקי, שם הוזמנתי לשאת דברים. לאחר ההרצאה ניגשה אלי אותה מורה, סיפרה לי שהיא מלמדת בבית ספר בדרום הארץ, ואמרה, "בזכות הספרים שלך על בעלי החיים, חל שינוי משמעותי בבית הספר שלנו." "אני מקווה שהשינוי הוא לטובה," גיחכתי.

היא הנהנה וסיפרה לי על תלמידים שהתעללו בחיות והדבר נודע למנהלת בית הספר. "המנהלת הודיעה לילדים האלה שמעתה עליהם להקדים מדי בוקר את בואם ללימודים, ולבלות שעה בספרייה עם ספרי החיות שלך," סיפרה המורה. דבריה עוררו בי אי-נחת וביקשתי למחות. "תקשיבי עד הסוף," ביקשה בת שיחי והמשיכה, "אותם ילדים, שהיו תלמידים נחשלים, לא קראו עד אז ספרים ומחו נמרצות. אבל המנהלת לא ויתרה להם והיתה בוחנת אותם יום יום, לבדוק אם הם אכן קראו. כעבור זמן הם ביקשו לקבל את הספרים לביתם, והמנהלת נענתה לבקשתם. היא הודיעה להם שאם ימשיכו לקרוא את ספרי החיות שלך, תוקם בחצר בית הספר פינת חי, והם יוכלו ליישם בה את מה שלמדו מן הספרים שקראו. את לא תאמיני," חייכה אלי המורה ועיניה נצצו, "הילדים שהיו מתפרעים קודם ופורקים כל עול, נעשו מטפלים מסורים בפינת החי שהוקמה למענם, וכמובן חדלו להתעלל בחיות. גם הישגיהם בלימודים השתפרו מאוד, וכל האווירה בבית הספר השתנתה לטובה."

נדמה לי שאחרי הדברים האלה, אין צורך שאוסיף עוד דברים לסיכום.